

наша СЛОВА

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 11 (1370) 14 САКАВІКА 2018 г.

Старшыня Рады БНР Івонка Сурвіла выступіла ў парламенце Канады з нагоды 100-х угодкаў БНР

Атаўскі аддзел Згуртавання беларусаў Канады і Беларускі інстытут навукі і мастацтва ў Канадзе зарганізавалі 11 сакавіка ўрачыстасць святкаванне ўгодкаў БНР. Памяшканне для свята надаў парламент Канады. Старшыня Рады БНР Івонка Сурвіла вітала прысунтых па-беларуску, па-ангельску і па-французску.

Прадстаўнікі мэрыі зачытаў віншаванне ад мэра Атавы, выступілі дэпутаты парламента, архіяпіскап Беларускай аўтакефаль

льней праваслаўнай царквы Святаслаў.

Пасля святочнай імп-

рэзы адбыўся канцэрт, а потым сяброўскі пачастунак.

Радыё Свабода.

У парку Янкі Купалы ў Менску ўсталявалі мемарыяльную дошку ў гонар братоў Луцкевічаў

Памятная дошка была усталявана непадалёку ад музея Янкі Купалы.

Перад Другой сусветнай вайной на тэрыторыі парку знаходзілася жылая забудова. Тут на Садовай вуліцы месціліся дамы Зофіі Луцкевіч,

івана і Антона Луцкевічаў. Братья жылі тут з 1896 года, па пераездзе з Лібавы. У лютым 1906 года браты пераходзілі на нелегальнае становішча і пераіздаюць у Вільню. Пераезд адбыўся з той прычыны, што распачалася следства ў

справе замаху на менскага губернатара Курлова. Замах здзеіснілі Іван Пуліхай і сёстры Ізмайлівіч, якія былі частымі гасцямі на кватэры Луцкевічаў, таму апошнія аўтаматычна падпадалі пад падазрэнне.

nn.by

Запрашаем на другі этап Агульнанацыянальнай дыктоўкі!

У нядзелю 25 сакавіка ТБМ (Менская гарадская арганізацыя ТБМ) запрашаета прынесьці удзел у другім этапе 11-ай Агульнанацыянальнай дыктоўкі, прысвечанай Міжнароднаму дню роднай мовы (вул. Румянцева, 13). Пачатак у 11:00. Уваход вольны.

ISSN 2073-7033

9 772 073 703 003 >

100 гадоў з дня нараджэння Эдуарда Валасевіча

Эдуард Станіслававіч ВАЛАСЕВІЧ (12 сакавіка 1918, Магілёў - 1997) - беларускі пісьменнік, паэт-байкаўшы.

Нарадзіўся ў сям'і чыгуначніка. Спачатку вучыўся ў чыгуначнай сямігодцы. У 1935-1936 гадах працаўшы грузікам на чыгунцы. Скончыў Магілёўскі педагогічны інстытут у 1941 годзе.

З 1941 года ў Чырвонай Армії. Быў цяжка паражаны ў 1943 годзе. З 1944 года выкладаў фальклор і рускую літаратуру ў Магілёўскім педагогічным інстытуце. Працаўшы у абласной газете "За Радзіму" (Магілёў). У 1952 годзе пераехаў у Менск. Працаўшы у часопісах "Полымя", "Вожык", у Бел-

дзяржфілармоніі. Член Саюза пісьменнікаў СССР з 1950 года.

У 1970-74 гг. дырэктар Беларускага аддзялення Усесаюзнага ўпраўлення па ахове аўтарскіх правоў СП СССР.

Дэбютаваў у друку ў 1938 годзе. Першую кніжку "Верши і байкі" выдаў у 1954 г. Аўтар зборнікаў баек "Залацая рыбка" (1957), "Як дбаеш - так і маеш" (1958), "Арліны суд" (1959), "Соль" (1962), "На вясёлай хвалі" (1967), "Туды і раг з кляшнёй..." (1970), "Паллюсы" (1977), "Кругавая палрука" (1979) і г. д.

Байкі адметныя актуальнасцю тэматыкі, камізмам сітуацый, жывым народным гумарам. Пісаў гумарыстычныя вершы і байкі для дзяцей

(зборнікі "Камар-званар", 1959; "Горкі мёд", 1967 і іншыя), аднакавыя камедыі, скетчы, эпіграмы і пароды.

Перакладаў з рускай і украінскай мовы.

Bikipeida.

словы, займаеца літаратурай. Ён напісаў і выдаў шмат кніг паэзіі, публіцыстыкі, кніг твораў для дзяцей. Разам з пээтам Зынічом (Алегам Бембелеем) яны напісалі цудоўныя кнігі "Жыровіцкая камяні", "Шлях да Жыровічаў", "Жыровіцкая пастэраль" і "Званіца". Гэта кнігі-гутаркі, кнігі-развагі пра наяўлікі лёс нашай Бацькаўшчыны, пра месца Беларусі ў духоўнай прасторы планеты, пра тыя падзеі, якія сёння адбываюцца ў свеце, у палітыцы і ў літаратуре. Алеся Клышка падрыхтаваў і выдаў таксама ўнікальны фільм па гісторыі Менска "Менская зямля", а таксама шэраг аўдыёкніжак і музычных стужак.

Жанаты, мае сына і дачку, чатырох унукаў.

Bikipeida.

Алесю Клышку - 70

8 сакавіка сябар Саюза беларускіх пісьменнікаў, кандыдат тэхнічных навук Алесь Клышка адзначыў свой юбілей. Гэтаму мужнаму, таленавітаму, апантанаму жыццём чалавеку споўнілася 70 гадоў.

Алесь Клышка нарадзіўся ў Менску. Скончыў палітэхнічны інстытут, абараніў

"Спеўны Сход" да 100-годдзя БНР

20 сакавіка ў культурніцкім цэнтры "Корпус" (пр. Машэрава, 9) адбудзеца "Спеўны Сход", тэмай якога будуць песні і гімны Беларускай Народнай Рэспублікі. На сходзе будзе співаць "Магутны Божа", "Пагоня", "Ад веку мы спалі ды нас разбудзлі" і іншыя творы 1917-1919 гадоў. Спецыяльныя госці імпрэзы: музычная капэла "Санору" і кампазітар Максім Іўкін.

25 сакавіка 2018 спаўніеца 100 год з дня аўважэння Беларускай Народнай Рэспублікі. Па сутнасці, падпісанне трэцяй Устаўной граматы і аўважэнне БНР з'яўляеца першым афіцыйным прызнаннем беларускай дзяржаўнасці. Нельга не адзначыць такую падзею! Прыходзьце паспіваць і адсвяткаўці 100-годдзе БНР!

Вядоўца - Сяржук Доўгушаў. Уваход вольны! Пачатак а 19-й. Інфалінія: +37529 5657218, +37529 3415143.

Свята роднай мовы на Дзяржыншчыне

З 21 па 24 лютага ва
установах аддукцыі, культуры
і прадпрыемствах Дзяржын-
скага раёна Менскай вобласці
адбыліся мерапрыемствы з на-
годы Дня роднай мовы.

Асаблівай увагі заслу-
гоўвае Агульнацянальная
дыктоўка, якая адбылася 21
лютага на базе Дзяржынскай
цэнтральнай раённай бібліятэкі і
была напісана паводле твораў
ураджэнца Дзяржыншчыны
Каруся Каганца, якому 13 лю-
тага споўнілася 150 гадоў. У
дыктоўцы прынялі ўдзел наву-

чэнцы, моладзь, старэйшае па-
каленне, сярод якіх былі мяс-
цовыя паэты, творцы, прад-
стаўнікі кіраўніцтва раёна,
сабры ТБМ імя Скарыны,
БРСМ і інш. Напрыканцы ме-
рапрыемства кожны мог разгла-
даць крыжаванку да Міжна-
роднага дня роднай мовы, скла-
дзеную Лявонам Целешам, які
прысутнічаў у зале. Мерапры-
емства падтрымвалі шмат станоў-
чых эмоций яго ўдзельнікам.

Варта ўзгадаць і пра-
штогадовае раённае "Свята
беларускай мовы" якое тра-
дыцыйна праходзіла ў Чарка-
скім Доме культуры 24 лютага.
Свята складалася з некалькіх
частак і ўключала конкурс ма-
лонікаў прысвечаны беларус-
кай мове: "Родная мова - душы
аснова", дэмантрацыю муль-
фільма "Шрек 3" дубляванага

па-беларуску, кніжную выста-
ву як сучасных аўтараў, так і
класікаў беларускай літаратуры.

Перадсвяточны наст-
рой свята ў Доме культуры
стваралі беларускія народныя
песні, якія гучалі з дынамікай
гукавіннай апаратуры, дзе-
цэці ў народных касцюмах,
якія раздавалі паштоўкі з серыі
"Не маўчи па-беларуску". У
фое працавалі гульнёвныя зо-
ны, дзе кожны ахвоты мог
прадэманстраціраваць свае веды па
беларускай мове і атрымаць
каштоўны падарунак.

Афіцыйная частка свя-
та пачалася ўрочыста і ўзнёсла
з выканання ансамблем "Ся-
брóўki" песні "Радзіма", мясцо-
вага аўтара і кампазітара Надзеі
Камаровай. У канцэртнай част-
цы прымалі ўдзел калектывы

Чаркаскага Дома культуры: ансамбль народнай песні "Сябрóўki", дзіцячая вакальнай студыя "Вясёлыя ноткі" і інш., якія выканалі вядомыя беларускія кампазіцыі на розны густ. Присутнія на свяце на-

столькі былі прасякнутыя і
ўражаныя дзеяннем, што пера-
стаў існаваць падзел паміж пле-
дачамі і артыстамі. У чарговы раз "Свята беларускай мовы"
прадавала сваёй цікавай пра-
грамай і падкрэслівала багацце і
значнасць роднай мовы і куль-
туры ў сучасных грамадстве.

Наогул, у святочнай
дзейнасці да Міжнароднага
дня роднай мовы на Дзяржын-
шчыне прынялі ўдзел больш за
1000 чалавек, было праведзена
каля 30 разнастайных ме-
рапрыемстваў.

Кірыл Шык

Свята роднай мовы ў Пружанах

Дваццаць першага лю-
тага ў Пружанах у Раённай
дзіцячай бібліятэцы, у пакой,
прысвечаным Еўдакіі Лось, раённая рада ТБМ правяла
"Свята роднай мовы". Напярэ-
дадні па нашай ініцыятыве ў
сельскагаспадарчым каледжы і
школах горада адбыліся бела-
рускія дыктоўкі па тэкстах,
якія рэкамендавала кіраўніцтва ТБМ. Вызначаны па два пера-
можцы ў кожнай установе, і яны
былі запрошаны на свята.

21 лютага гэтыя хлопцы
і дзяўчата, іх настаўнікі і сябры
ТБМ, усяго 30 чалавек, удзе-
льнічалі ў нашым мерапры-
емстве. Спадарыня Ларыса
Жаўнярчук адкрыла свята і
стала яго вядоўцай. Моладзь
напачатку прадэкламавала ве-
ршы, прысвечаны роднай мове,
прысутных прывітала і павіншавала са святам стар-
шыня рады Жэгала Тарэса, а
пасля былі ўручаны падзячныя
лісты і падарункі пера-
можцам дыктоўкі. Перад пры-
сутнымі таксама выступіў пээт-
пісар Мікола Папека, ён чытаў
свои вершы, расказваў аб сваёй
малой радзіме, адказваў на пытанні моладзі, сарод якой

былі і асобы, якія так-
сама спрабуюць свае
сілы ў пазіі.

У ходзе мерапрыемства была вы-
казаны падзяя, уру-
чаны падарунак і па-
дзячны ліст загадчы-
цы дзіцячай біблі-
ятэкі Дзмітрукович
Вользе. Дзякуючы
арганізтарскай пра-
цы спадарыні Вольгі,
бібліятэка праводзіць
вялікую працу на
карысць беларускай
мовы і культуры ў
Пружанах. Апошняя

частка нашага свята праходзіла
за кубачкам гарбаты і з цу-
керкамі. Спадарыня Ларыса
правяла моўныя конкурсы, а
пасля ў жывой размове мы
абмеркавалі набалелыя пра-
блемныя пытанні нашага рэгі-
ёна. Напрыклад, што рабіць з
усталяванымі пайдынамі ў го-
радзе і за яго межамі ў якасці
помнікай аўтаматам вайсковай
тэхнікі: танкамі, самалётамі,
верталётамі, самаходкамі, ар-
тылерыйскім гарматамі і нават
ракетамі. Ці мэгагодна іх за-
хоўваць у гарадскіх скверах, ці
вывезці, напрыклад, у былы

вайсковы гарадок за 5 кіла-
метраў ад Пружан у Слабуд-
ку і там арганізуваць свое-
асаблівую памятную выста-
вачную плошчу, бо ў горадзе
эта выглядае даволі абсурдна,

нібыта насы Пружаны, як і,
дарэчы, многія мясціны Бела-
русіі, усё яшчэ ваююць. У нас
часта можна пачуць высакапа-
рныя словаў аў герайме, аў вай-
не і адначасова тантцаў магілы
канкрэтных воінў, палеглых на
нашай зямлі ў розных войнах,
прайшоўшы праз гэтую зям-
лю. Прыкладу ў шмат і на Пру-
жаншчыне, асабліва такая з'ява

была распаўсюджана ў бэсэ-
сэрэйскі перыяд.
У час размовы ўзнікла
ініцыятыва стварыць паэтыч-
ную майстэрню, весці якую
узвяліся спадарыня Ларыса
Жаўнярчук. На паседжанні
майстэрні запрашчали нашых
берасцейскіх паэтаў, паэтыч-
ную моладзь і ўсіх ахвотных,
хто спрабуе пісаць па-беларус-
ку. Узнікла задума правесці
конкурс работ на тэму "Мая
малая Радзіма".
Вось так мы адзначылі
Дзень роднай мовы.
Тарэса Жэгала.

Віншуем пераможцаў Агульнанацыянальной дыктоўкі

Данута Радына

Эвеліна Муржак

Аляксандра Харэвіч

Дарына Васілевіч

Віншуем пераможцаў штогадовой Агульнанацыянальной дыктоўкі па беларускай мове (текст "Хто мы такія?" паводле М. Багдановіча, 1915 г.), якая праводзілася сярод навучэнцаў Беларускага гуманітарнага ліцэя, сяброву ТБМ:

Дануту Радыну,
Марыю Маркелаў,
Эвеліну Муржак,
Аляксандру Харэвіч,
Дарыну Васілевіч.

Падзяка за верш

7 сакавіка сябры Лідскай гарадской арганізацыі ТБМ і Ёдкаўскай суполкі ТБМ наведалі Мінайтаўскую сярэднюю школу Лідскага раёна. Нагодай стала бліскучае выкананне на Лідскім тэлебачанні удзельніцай алімпіяды па беларускай мове Рэнатай Мамедавай верша Анатоля Вярцінскага ну і, вядома, свята 8 сакавіка.

Сябры ТБМ падзякаўвалі Рэнатаце за цудоўнае выкананне верша, павіншавалі ўсю прыгожую палову Мінайтаўской школы з жаночымі святымі.

Была ў віншаванні і мастацкая частка ў выкананні Сяржука Чарняка, была і салодкая частка ад Ёдкаўскай суполкі.

Наш кар.

На здымках: Рэната Мамедава, Рэната Мамедава з аднакласнікамі і Сяржуком Чарняком.

Павел Сцяцко

Прозвішчы Беларусі

Новая серыя

(Працяг. Пачатак у папяр. нум.)

1334. **Чаброўская** (Вольта) - вытвор з фармантам *-ская* ад тапоніма *Чабры / Чаброўка* і значэннем 'жыхар названай мясцовасці': *Чабр-оўская*, *Чабраў(к)-ская*. ФП: *чабор* ('травяністая духмяная расліна сямейства чубакветных з дробнымі пахучымі кветкамі лілова-ружовага ці белага колеру') - *Чабры* ('мясціна, дзе расце чабор') - *Чабраўка* ('паселішча, дзе побач расце чабор') - *Чаброўская*.

1335. **Чабярук** (Алена) - вытвор з суфіксам *-ук* ад антрапоніма *Чабёр* і значэннем 'нашчадак (дачка) названай асобы': *Чабёр-ук* - *Чабярук*. ФП: *чабёр* (чабор) ('травяністая духмяная расліна сямейства чубакветных з дробнымі пахімі кветкамі ружов-ліловага ці белага колеру') - *Чабёр / Чабор* (мянушка, потым прозвішча) - *Чабярук*. Або ад апелятыва *чабрук* ('тое, што і чабор' - СБГПЗБП) з паўнагалоссем (*Чабярук*).

1336. **Чавычоў** (Андрэй) - вытвор з прыналежным суфіксам *-оў* ад антрапоніма *Чавыча* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Чавыч-оў*. ФП: *чавыча* ('далёкаўсходняя прамысловая рыба сямейства ласасёвых') - *Чавыча* (мянушка) - *Чавыча* (прозвішча) - *Чавычоў*.

1337. **Чагіна** (Маргарыта) - вытвор з фармантам *-іна* ад антрапоніма *Чага* і значэннем 'нашчадак (дачка) названай асобы': *Чаг-іна*. ФП: *чага* ('чорны грыб у выглядзе нарасці на ствале бярозы') - *Чага* (мянушка) - *Чага* (прозвішча) - *Чагіна*.

1338. **Чайка** (Наталля) - семантычны вытвор ад апелятыва *чайка*, які мае некалькі значэнняў: 1) вадаплаўная пералётная птушка з густым, шчыльным пер'ем; 2) пласка-донная лодка; 3) старажытны ветразевы човен з вёсламі і прымацаванымі ўздоўж падводнага борта пучкамі чароту, які служыў для павелічэння плыўучасці і абароны ад стрэлаў праціўніка.

1339. **Чапля** (Аляксей) - семантычны вытвор ад апелятыва *чапля* 'вялікая балотная птушка сямейства галінастых з вялікай дзюбай і доўгай шыяй'.

1340. **Чапрага (Чэрпага)** (Кузьма) - семантычны вытвор ад апелятыва *чапрага* і *чэрпага* (<чепрага>) - 'металічная спрэжка для пояса'.

1341. **Чапскі** (Адам) - вытвор з фармантам *-скі* ад *Чапка* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Чап-скі* - *Чап(к)-скі*. ФП: *чапка* (<польск. *szapka*'шапка') - *Чапка* (мянушка, потым прозвішча) - *Чапскі*.

1342. **Чардаш** (Эдвард) - семантычны вытвор ад апелятыва *чардаш* 'венгерскі народны танец і музыка да гэтага танца', а таксама 'музычная п'еса ў рытме гэтага танцу'.

1343. **Чарнабурка** (Арнольд)

- семантычны вытвор ад апелятыва

чарнабурка 'чорна-бурая ліса' і 'футра

гэтай жывёлы; гаржэктка з футра

чорна-бурай лісы'.

1344. **Чарнамырдзін** (Засім)

- вытвор з прыналежным суфіксам *-ін* ад антрапоніма *Чарнамырда* і значэннем 'нашчадак названай асобы':

Чарнамырдз-ін. ФП: *чарнамырда* (рэг.) ('з чорнай мордай, чарнаморд'и')

- *Чарнамырда* (мянушка, потым прозвішча) - *Чарнамырдзін*. Форма *"ы"* дзяліла адмежавання ад апелятыва

морда.

1345. **Чарнігаўская** (Анжаліка) - вытвор з фармантам *-ская* ад тапоніма *Чарнігаў* і значэннем 'народзінка, жыхарка названага паселішча': *Чарнігаў-ская*.

1346. **Чарнілоўская** (Марына) - вытвор з фармантам *-ская* ад тапоніма *Чарнілаўка* і значэннем 'жыхарка мясціны, названай утваральнымі словам': *Чарнілаў(к)-ская*.

1347. **Чарнякевіч** (Андрэй)

- вытвор з суфіксам бацькайменія *-евіч* ад антрапоніма *Чарняк* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Чарняк-евіч*. ФП: *чарняк* ('чарнарабочы, брудны, запэцкы чалавек' (Даль) 'смуглы, чарняк чалавек') - *Чарняк* (мянушка, потым прозвішча) - *Чарнякевіч*.

1348. **Чарняўскі** (Ігар) - вытвор з фармантам *-скі* ад тапоніма *Чарняўка* і значэннем 'народзінец, жыхар названай мясцовасці, паселішча': *Чарняўскі*. Або прэстыжная форма ад антрапоніма *Чорны / Чарнявы* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Чарн-яўскі / Чарні-яўскі*.

1349. **Чарота** (Аляксей) - форма жан. (агульн.) роду ад *Чарот* - семантычнае вытвору ад апелятыва *чарот* 'высокая травяністая расліна сямейства асаковых, якая расце ў вадзе рэк, азёраў, на болотах'.

1350. **Чубат** (Аляксей) - трансфармаваная пад назоўнік мужчынскага роду форма прыметніка *Чубаты* - семантычнае вытвору ад апелятыва *чубаты* 'з чубам'.

1351. **Чубрык** (Аляксандар) - семантычны вытвор ад апелятыва *чубрык* (укр. *чубрик*) 'кончык жаночай касы з упісанай стужкай' (Грынч.).

1352. **Чукічова** (Надзея) - вытвор з фармантам *-ова* ад антрапоніма *Чукіч* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Чукіч-ова*. ФП: *чукічукі* ('вылічнік, які супрадавдае падкідванне малога дзіцяці (ўверх) на руках дарослага') - *чукіч* ('асоба, якая гэта выконвае') - *Чукіч* (мянушка, потым прозвішча) - *Чукічова*.

1353. **Чумак** (Яўгенія) - семантычны вытвор ад апелятыва *чумак* 'возчык і гандляр на Украіне і на поўдні Расіі, які перевозіў на валах соль, рыбу і іншыя тавары'.

1354. **Чумакоў** (Нікан) - вытвор з прыналежным суфіксам *-оў* ад антрапоніма *Чумак* з семантыкай 'нашчадак названай асобы': *Чумак-оў*. Гл. *Чумак*.

1355. **Чумачэнка** (Рыгор) - вытвор з фармантам *-энка* ад антрапоніма *Чумак* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Чумач(к/ч)-энка*. ФП: *чумак* (саст.: на Украіне у 15-19 стст. - вазак і гандляр, які перевозіў на валах соль, рыбу і іншыя тавары) - *Чумак* (мянушка, потым прозвішча) - *Чумачэнка*.

1356. **Чурыла** (Уладзімір) - семантычны вытвор ад апелятыва *чурыла* 'неахайні чалавек, пудзіла, нелюдзі, дзікліві чалавек, сугней (Нас.)' (Ад *чураца* (рэг.) 'чураца') - *чурыла*.

1357. **Чухнова** (Алена) - вытвор з фармантам *-ава* ад антрапоніма *Чухно* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Чухн-ова*. ФП: *Ціхан* (імя <грэч. *tichon*'удача, поспех) - *Чышика* (з 1582) - *Чыхно* > *Чухно* - *Чухнова*. Або ад апелятыва *чухан* ('той, хто чухае') (скрабе цела ці частку яго; 'майдунна, няумела, без жадання што-ні).

рабіц'), які стаў мянушкай, потым прозвішчам) - *Чухно* ('тое, што чухан') - *Чухнова* ('нашчадак асобы з прозвішчам *Чухно* (<*Чухан*)').

1358. **Чыгір** (Андрэй) - семантычны вытвор ад апелятыва *чыгір* 'водападымальнае прыстасаванне для падачы вады на паліванне садоў, вінаграднікаў' (Даль).

1359. **Чыгрын** (Сяргей) - другасная форма, першасная *Цігрын* - вытвор з прыналежным суфіксам *-ын* ад антрапоніма *Цігра* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Ціг-ын*. ФП: *чігра* (рэг.) ('буйная драпежная млекакормная жывёліна сямейства кашэых з паласатай скурай', 'тыгр, тыгрыца') - *Цігра* (мянушка, потым прозвішча) - *Цігрын* - *Чыгрын*. Мена *гукай/ч/* - *[ч]* - уласціва народнае мове (Гродзеншчына, Зэльвенскі р-н і інш.). Гэта адлюстравана ў акадэмічным даведніку "Падручны гістарычны слоўнік субстантыўнай лексікі" (Мінск, 2013): "терешня 'чарешня' - чарэшня. Зафіксавана яно і ў кнізе 'Слоўнік народнай мовы Зэльвеншчыны'" (аўтар П.У. Сцяцко - Гродна, 2005). "Цярэшня, ж. Чарэшня. Уичатуў цярэшню" (с. 135).

1360. **Чыжонак** (Іван) - вытвор з суфіксам недаросласці *-онак* ад антрапоніма *Чыж* і значэннем 'нашчадак (дзіця) названай асобы': *Чыж-онак*. ФП: *чыж* ('невялікая лясная птушка сямейства ўюрковых') - *Чыж* (мянушка, потым прозвішча) - *Чыжонак*. Або непасрэдна ад апелятыва *чыжонак* ('чыжык', дыялектны суфікс *-онак*), які набыў функцыю прозвішча праз ступень празвання.

1361. **Чыжык** (Адам) - вытвор з суфіксам *-ык* ад антрапоніма *Чыж* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Чыж-ык*. ФП: *чыж* ('невялікая лясная птушка') - *Чыж* (мянушка) - *Чыж* (прозвішча) - *Чыжык*. Або непасрэдна ад апелятыва *чыжык* ('чыжык', дыялектны суфікс *-ык*), які набыў функцыю прозвішча праз ступень празвання.

1362. **Чырыкаў** (Мікалай) - вытвор з прыналежным суфіксам

Міжнародны дзень роднай мовы ў Лужках

Наставнік і вучні Лужкаўскай сярэдняй школы Шаркаўшчынскага раёна зладзілі свята, прысвеченое Міжнароднаму дню роднай мовы. Школа гасцінна сустрэла ўдзельнікам народнага літаратурна-музычнага аб'яднання "Світанак" Кацярыну Сосна, Надзею Вайцюль, Людмілу Ардынскую і вядомую грамадскую дзяячку Аду Эльеўну Райчонак, заснавальніцу чатырох музеяў у вёсцы Германавічы. Нагодай сустрэца стала выданне кнігі Людмілы Іосіфаўны Ардынскай для дзяцей "Белы бусел".

Гэты зборнік вершаў і апавяданняў для дзяцей вызначаецца не толькі душэўнымі, поўнымі дабрні і жыщевай мудрасці літаратурных творамі, але і ілюстрацыямі, створанымі маленькімі чытачамі.

Любоў да прыроды роднага краю адлюстроўваецца ў поўных замілаванасці пейзажах, па-майстэрску апісаных словам, і ў "Птушынай тэматыцы". У кнізе змешчаны некалькі твораў, прысвяченых крылатым сябрам. Гэта верши "Шпакі", "Птахі чырвоныя - снегіры", "Дзяцел" і іншыя.

Усе верши Людмілы Іосіфаўны аўяднано адно - глыбокое і ўзнёслася пачуццё - любоў да роднага краю. Галоўнае, чым аўтар дзеліцца са сваімі чытачамі ўсіх узростаў - гэта гонар за сваю малую радзіму і любоў да яе. Ёю дыхаюць верши "Белы бусел", "Гімі вёскі Алашкі", "Шаркаўшчынскі край", "Радзіма", "Шаркаўшчынская крынічка".

Людміла Іосіфаўна ўпэўнена: толькі той чалавек, які сапраўды любіць свою краіну, можа прыняці плён гэтай зямлі. Гэта - будучыня Беларусі. Таму адресуе маленькім чытачам верши з вобразамі дзетак, якія ганараваць, што яны беларусы.

Творы не аблінае боль, за мінулае гэтай зямлі, таму піша Людміла Іосіфаўна і верши на ваенную тэматыку. Маўклівымі сведкамі тых падзеяў сёння з'яўляюцца абеліскі, якія сустракаюцца ў кожнай вёсцы нашага краю. Аб гэтым верш "Абеліск".

Кожны чалавек павінен усвядамляць каштоўнасць роднага слова, але паэт адчувае яго асабліва востра. З асаблівай адказнасцю выкарстоўвае слова Людміла Іосіфаўна, з асаблівым замілаваннем піша пра яго ў вершах "Родная мова", "Мая мова".

"Белы бусел" - значчая падзея ў жыцці Людмілы Іосіфаўны Ардынскай і культурнага асяродка нашага раёна. Адбылася яна дзякуючы краініку культурна-асветніцкага цэнтра імя Язэпа Драздовіча Адзе Эльеўне Райчонак, Людміле Садоўскай і іншым сябрам паэткі, што ўдзельнічалі ў зборы сродкаў, з дапамогай якіх

Людміла Іосіфаўна падрыхтавала да друку і выдала кнігу для маленькіх чытачоў.

Падчас літаратурнай сустрэчы, вучні 5-8 класаў дэкламавалі верши з кнігі Кацярыны Мар'янаўны Сосна і Надзеі Іванаўны Вайцюль таксама пазнаёмілі дзяцей са сваёй творчасцю натхнёна прачытаўшы творы.

Немагчыма было ў Міжнародны дзень роднай мовы аблініць увагай 160-годдзе з дня нараджэння Лазара Перэльмана - ураджэнца Лужкоў, які вядомы ў ўсім свеце, як мовазнаўца, што стаяў ля вытоку адраджэння іўрыту. Яго намаганнямі мова, якая з II ст. н.э. была мовая малі-

тваў стала сродкам зносін 9 мільёнаў чалавек.

Літаратурная сустрэча прынесла прысутным не толькі новыя веды, але і шэраг станоўчых эмоций ад зносін з цікавымі творчымі людзьмі і стала добрым пачаткам у школе Года малой радзімы. Вучні прынялі актыўны ўдзел у свяце, чытаючи верши, спявалі песні на роднай мове.

Лужкаўская СШ - адна з лепшых школ раёна, дзе надаецца вялікая ўвага духоўнаму, экалагічнаму і працоўнаму выхаванню вучняў. Школа супрацоўнічае з Лужкаўскім лясніцтвам. Яна ўражвае мноствам прыгожых кветак, асабліва здзіўляе наведвальнікаў зімовы сад з экзатычнымі раслінамі.

Цікавая і змястоўная програма была падрыхтавана настаўнікамі беларускай мовы Вершаловіч Н.В., Радзевіч Н.У., музычнае афармленне Гірэй Л.М. Галоўны ініцыятар і арганізатор мерапрыемства - Лапацкая А.У. Мерапрыемства закончылася песняй "Маленькая Радзіма" на слова Людмілы Ардынскай, музыка Ганны Шаколы, у выкананні вакальнага гурта школы.

Пра свае ўражанні аб свяце Людміла Ардынская напісала верш.

СВЯТА МОВЫ

Поле грэла снежныя бакі,
Сонейка прадвесне абязала,
Елачкі ў лесе ажывалі,
І лаза светлела ля ракі.

Горныя і Ложныя Жукі...
Шлях праз іх ляжыць невыпадкова:
Мы на свята едзем роднай мовы,
Весачкі мільгаюць, вось Лужкі.

На краёк Шаркаўшчынскай зямлі,
Дзе з Глыбоцкай Мнёюціа імкненца,
Прабяжыць і ў Дзісну ўліеца,
Мову падтрымаша сваю прыйшлі.

У школе шчыра сустракаюць нас,
Дзе на роднай мове навучаюць.
У які ні ўвойдзеш светлы клас,
Вас па-беларуску прывітаюць.

Мова ў залу прывяла дзяцей,
Лёгкакрылай птушкай узялата.
І спявала звонка, ё шчабягала.
Вось каб бачыў Бурачок Мацей!

Радуе адна з усіх надзеяй,
Што нашчадкі мову не пакінуць,
Зберагуць і не дадуць загінучу.
Стане самай роднай для людзей.

Наш кар.,

г. п. Шаркаўшчына.

У КАЦ «Гарадок» у Міжнародны дзень роднай мовы адзначылі рупліўцаў роднага слова Гарадоччыны

21 лютага ў раённай бібліятэцы прайшла імпрэза «Шануй родную мову» на якой адбылася размова пра стан беларускай мовы ў сістэме адукцыі, культуры раёна. Пад час мерапрыемства былі прачытаны верши і выканана аўтэнтычная песня калектывам «Глейна», а таксама прайшло ўзнагароджанне актыўных прыхільнікаў беларускай мовы Гарадоцкага раёна.

Адкрыла свята супрацоўніца бібліятэкі Святлана Бабурова, якая распавяла пра гісторыю ўзнікнення Міжнароднага дня роднай мовы і яго святкованне на Беларусі. Старшыня Гарадоцкай Рады ГА «ТБМ імя Ф. Скарыны» Леанід Гаравы распавёў пра гісторыю ўтворэння і дзейнасці Таварыства беларускай мовы на Гарадоччыне, асабліва спыніўшыся на правядзенні літаратурна-краязнаўчых чытаńняў «Паэма „Тарас на

кай мове. Бібліятэкар першай катэгорыі Кацярына Банадысева распавяла пра працу бібліятэк раёна па папулярызацыі беларускіх пісьменнікаў і іх кніг у раённай сетцы бібліятэк, а Лілея Рэзкіна кіраўніца народнага фальклорна калектыва «Глейна» паведаміла ўдзельнікам імпрэзы пра збор аўтэнтычных народных песень у Гарадоцкім краі і разам з удзельнікамі калектыва выканалі песню

Парнас»: здабыткі і праблемы», якія спрыяюць мемарыялізацыі аўтара паэмы Канстанціна Вераніцына і галоўнага героя паэмы — Тараса на Гарадоцкай зямлі: каля краязнаўчага музея, у в. Астраўляне і каля цэнтральнага сквера райцэнтра.

Загадчыца метадычнага кабінета аддзела адукцыі Алёна Кулакова распавяла пра стан выкарыстання беларускай мовы ў школах раёна, падрыхтуючу дыпламантам абласной алімпіяды па беларускай мове ў СШ № 1. Прысутныя даведаліся, што ў далёкім 1926 годзе ўсе школы раёна навучалі дзяцей на беларус-

туры і народнай творчасці, райбібліятэка адзначылі граматамі актыўных прыхільнікаў роднага слова ў Гарадоцкім раёне: чытачу беларускіх кніг райбібліятэкі, спевакоў народных песень, дыпламантаў абласной алімпіяды па беларускай мове і літаратуры і іх настаўніц.

А ад імя Гарадоцкай Рады ТБМ імя Ф. Скарыны ўсім рупліўцам роднага слова былі ўручаны беларускія кнігі і было пажадана выпісваць і чытаць газету ТБМ «Наша слова», а таксама штодзённа карыстацца роднай мовай.

Л. Антонаў

Іван Буднік

ЦЫВІЛЬНЫ НАЧАЛЬНІК ГАРАДЗЕНСКАГА ПАВЕТА

Днямі спूнілася 155 гадоў, як па закліку Літоўскага правінцыйнага камітэта на Беларусі пачалося паўстанне супраць расійскага панавання. Найважную ролю ў яго арганізацыі і кірауніцтве ў Гарадзенскай губерні выканоў Кастьюс Каліноўскі, які стварыў разглінаваную Гарадзенскую рэвалюцыйную арганізацыю. Сярод сяброў яе быў Станіслаў Сільвіястровіч, які ўзначаліў паўстанцкі рух у Гарадзенскім павеце. Імя гэтага чалавека, самаахвярна служыўшага справе вызвалення краю ад чужынцаў, мала вядома на Гарадзенщине, а заслугоўвае розгаласу і павагі.

Пасля арышту 30 ліпеня 1863 г. Станіслаў Сільвіястровіч, Гарадзенскі ваяводскі і павятовы начальнік у час паўстання 1863 - 1864 гг., восем месяцаў тымісці ў Гарадзенскім турэмным астрозе. Час ад часу яго выклікалі на допыты ў Гарадзенскую следчую па палітычных справах камісію. Але кожны раз ён пераконваўся, што яна не мае важкіх доказаў яго ўдзелу ў рэвалюцыйнай арганізацыі і адмаўляў абвінавачванні. Час ішоў, і мроілася надзея, што яго справа можа быць адкладзена, а ён будзе пакараны менш сурова на падставе падазрэнняў. Было дастаткова часу, каб абдумаць свае паводзіны і адказы ў камісіі таўком чынам, каб не пацягнуць з сабой іншых. Пазней, ужо ў Віленскай асобай следчай камісіі, Сільвіястровіч прызнаў: "Той жа самы дзень; але думка, што акрамя мяне з гэтай справай звязана столькі іншых асоб, якіх я ў сваіх прызнаннях павінен быў бы абавязкована называць як вінаватых разам са мной - думка гэтага так мяне трывожыла, што я вырашыў адцягваць сваё прызнанне, ... пакуль яны самыя сябе не абавінаваць". Час цягніўся, а ён не даваў прызнанняў ні супраць сябе, ні супраць сяброў па рэвалюцыйнай арганізацыі.

У час роздуму перад вачыма жыва паўстанец падзеі паўстання і дзеянасці арганізацыі, а таксама і не такія далёкія карціны жыцця: сям'я і жыццё ў Гожке, бацькі, маладосць і вучоба. Перабираючы мінулае, як бы вывяраў свой 30-гадовы жыццёвы шлях: дзе не дапрацаваў ці памыліўся, што можна праправіць. И адчуваў, што не сорамна яму за пра жыття гады, за свой род. Ён успамінаў свае частыя сустэрэчы ў Гародні з маладымі службоўцамі, лекарамі, знаёмымі абшарнікамі, з якімі яго збліжалася не толькі маладосьць, але і блізкасць поглядаў, прыходзілі на памяць студэнцкі спрэчкі ў час вучобы ў Дэрпткім універсітэце ў пачатку 50-х гадоў. Не астыяла са студэнцкіх гадоў актыўнасць штурхала яго да дзеяння, не дазваляла сядзець у маентку і займача толькі гаспадарчымі справамі.

Грамадскія актыўнасці садзейнічала і ажыўленне грамадскага жыцця ў краіне, у губернскай Гародні ў другім палове 50-х гадоў XIX ст. Распаўсюджваліся чуткі ад наспявашчычых пераменах у прыгонніцкай сістэме. Нават вышэйшыя ўлады ў Вільні і Гародні заявілі размовы з памешчыкамі і паляпшэнні побыту сялян, вызваленіх іх ад прыгоннай залежнасці і нават ад надзяленні

вых забароненых гімнаў (асабліва раздражняла ўлады патрэбычнае песня "Яшчэ Польшча не загінула..."), у малебнах. На адным са сходаў абшарнікаў ён сабраў 80 рублёў ахвяраванняў на помнік ахвярам варшаўскага расстрэлу. Усё гэта рабіла Станіслава Сільвіястровіча вядомай асобай у горадзе, ён усё болей збліжаўся з дэмакратычнай настроенымі чыноўнікамі, інтэлігентамі. Сярод іх Эразм і Балыслай Заблоцкі, Целясцін Цеханоўскі, Іосіф Руткоўскі, памешчыкі Станіслава Солтан і Іван Каменскі, Севярын Ромер, Пётр Пакубята, Сігізмунд Урублеўскі, Франц Багатка, ксёндз Чаповіч і інш. Арганізацыя дзеянічала, пераадоляўшы шматлікія перашкоды, небяспеку, пераслед царскіх уладаў, быў створаны і дзеянічай паўстанцкі аддзел пад камандай А. Лянкевіча. Паўстанцкі рух пашыраўся вясной і летам, але ён не ахапіў сялянскую частку жыхароў, якая знаходзілася пад кантролем расійскай улады. Добра ўзброненая карынья вайсковыя атрады кантралявалі дарогі, гарады і вёскі, жорстка каралі ўсіх, хто асмеліўся чым-небудзь падтрымаваць паўстанне.

У другой палове 1862 г. да Гародні даходзілі звесткі аб узікенні ў Варшаве падпольнага камітэта, намаганнямі К. Каліноўскага і яго паплечнікаў у горадзе ствараеца падпольная рэвалюцыйная арганізацыя. Па запрашэнні Э. Заблоцкага Станіславу Сільвіястровічу уключасць ў яе работу: курыруе паўночную частку павета (да Скідзеля), збірае грошы на паўстанне, адшуквае і агітуе людзей у паўстанцкіх аддзелах, па даручэнні В. Урублеўскага з гэтымі мэтамі наведаў яго вёсках Гожка і Барбарычы налічвалася 27 сялянскіх двароў, і да сялян перайшло 995 дзесяцін, а за памешчыкам захавалася 602 дзесяцін. На кожны сялянскі двор прыпадала 1 дзесяцін. Присядзіўшы, 30 дзесяцін вялікім, 4 дзесяцін сенакосаў і было 50 дзесяцін агульнай пашы. Такія паводзіны гаспадара маентака выклікалі, з аднаго боку, незадавальненне многіх абшарнікаў павета, а з другога - адбэрненне і павагу дэмакратычнай настроенай моладзі і чыноўнікаў.

Значны ўплыў на гарадзенцаў аказаў залежнасць, незадухаючы дзесяцігодзіямі супраціў расійскаму панаванню ў Царстве Польскім, у Варшаве. Так было і ў лютым 1861 г., калі ўлады расстралялі дэманстрацыю ў сувязі з трыццатымі югодкамі лістападаўскага паўстання 1830-31 г. У час разгону дэмамстраціонтаў пяць чалавек было забіта і шмат. Улады, каб загадваць, патрабаваць і караць, не меў: можна было прасіць і даказаць, пераконваць, была адказнасць за справу і жаданне зрабіць што-небудзь карыснае. Былі зацверджаны акружныя начальнікі і рэферэнты (адказныя за кірункі дзеянасці); вырашылі пытанне адшукання грашовых сродкаў - на нарадзе ў гасцініцы Ромера ўстановілі 10% збор з чыстага прыбылку ўсіх абшарнікаў павета.

Штодзённымі яго абавязкамі былі пошуки для паўстанцаў вонкі і грошай, прадуктаў і зброя, медыкаменту, агітацыя за ўступленне ў аддзелы, і ён ездзіў па маентках сам і ўздзейнічаў на помочнікаў - акружных і рэферэнтаў. Праз Гарадзенскі павет (так называлі ўжо ўезд) падтрымлівалася сувязь Вільні (Літоўскі правінцыяльны камітэт) і Беластока

(тут знаходзіўся камісар Гарадзенскага ваяводства К. Каліноўскі) з суседнімі паветамі - Сакольскім, Ваўкавыскім, Слонімскім, у зваротным накірунку ішла інфармацыя, справа-зՃачы. Разам з Сільвіястровічам працавалі Станіслаў Солтан, Іван Каменскі, Севярын Ромер, Пётр Пакубята, Сігізмунд Урублеўскі, Франц Багатка, ксёндз Чаповіч і інш. Арганізацыя дзеянічала, пераадоляўшы шматлікія перашкоды, небяспеку, пераслед царскіх уладаў, быў створаны і дзеянічай паўстанцкі аддзел пад камандай А. Лянкевіча. Паўстанцкі рух пашыраўся вясной і летам, але ён не ахапіў сялянскую частку жыхароў, якая знаходзілася пад кантролем расійскай улады. Добра ўзброненая карынья вайсковыя атрады кантралявалі дарогі, гарады і вёскі, жорстка каралі ўсіх, хто асмеліўся чым-небудзь падтрымаваць паўстанне.

Ян Сільвіястровіч 28 сакавіка 1787 г. набыў маентак Гожка ў Ігнація Сівіцкага за 98 тысяч злотых і аформіў здзелку ў земскім судзе Трокскага ваяводства. Пасля трэцяга падзелу Рэчы Паспалітай і далучэння яе часткі да Расіі род Сільвіястровіч атрымаў у 1817 г. права расійскага дваранства. Маёнтак складаўся з двух фальваркаў - Гожкі і Пералома, акружных лесам і аддаленых вёраст на пятнаццаць. Гэтыя паселішчы каля Нёмана вядомыя яшчэ з 14 ст. (Пералом) і 15 ст. (Гожка, Ожа) і былі цікавыя прыбліжаным да вялікага князя літоўскага. Па стану на 1832 г. імі кіравалі два сыны Юльяна: у Гожкы, дзе налічвалася 20 сялянскіх двароў - саракагадовыя Іван, арандаваўшы яшчэ казённы маентак Пржэвальскі (Прывалку) з пяццю суседнімі вёскамі, дзе налічвалася 96 двароў (410 чалавек); Пераломам валодаў старэйшы з братоў - Гілярый, сюды ўваходзілі яшчэ чатыры невялікія вёскі і налічвалася 40 двароў. Маёнтак Гожка-Пералом лічыўся адзінным, застаўся такім пасля смерці нежанатага Гілярія і перайшоў па спадчыне да сыноў Івана. Пералом дастайся Казіміру з яго сямействам, Гожай

яго і іншых арыштаваных сяброў прызнанні ў мы ведаем аб рэвалюцыйнай арганізацыі і яе дзеянасці. У той жа час схілем галаву перад мужнасцю тых, хто, як геранічны Кастьюс Каліноўскі, узяў ўсё на сябе і выказуў толькі асноўныя ідэі барацьбы; ухвалім тых, хто поўнасцю адмаўляў перад следчымі свой удел у паўстанні: Іван Каменскі, Целясцін Цеханоўскі, Уладзіслаў Сімановіч, Іосіф Руткоўскі, Іван Грынявіцкі. Але і тыя, і іншыя, займаўшы пасады ў рэвалюцыйнай арганізацыі, трапіўшы ў лапы карнікаў, былі адпраўлены на катаргу. Канфірмацыяй галоўнага начальніка края генерал-губернатара М. Мураўёва ад 12 лістапада 1864 г. Станіслаў Сільвіястровіч быў аднесены да I катэгорыі пакарання, але расстрэл заменены на катаргу, і ён высланы на восем гадоў на каторжныя работы на заводах.

* * *

Шлях з Беларусі да месца катаргі ў Сібіры - гэта яшчэ адно пакаранне. З Еўрапейскай Расіі ў неабжытую Сібір да граніцы з Кітаем вёў адзін Маскоўска-Сібірскі тракт, які атрымаў на народзе

Дарога ў Сібір

яводскім цывільным начальнікам па прапанове Заблоцкага - Сільвіястровіч. Цяпер ён адказаў за справы ў чатырох паўночных паветах, павялічыліся яго задачы, у выкананні якіх апіраўся на падтрымку побач з ім працаўнікамі ваяводскага касіра Людаміра Абрамскага, начальніка і работнікаў канцылярыі Ігната Геніуша, Адольфа Талочки і Уладыслава Брызерэ дэ Мартэрэ, паветнага начальніка Гародні Целясціна Цеханоўскага, Адама Баяроўскага, служыўшага для сувязі паміж паветамі. Але са спадам паўстанцага руху рэпрэсійнае кола спіскаеца, і 30 ліпеня Станіславу Сільвіястровіч апынуўся ў турэмным астрозе, а яго паплечнікі адхілілі ад справы. Пацягнуўся напружаны дні з допытамі і рэдкімі ўспамінамі.

* * *

Звернемся і мы да яго мінулага. Род Сільвіястровіч з'явіўся на Гарадзеншчыне ў канцы 18 ст., калі мастаўнічы Смаленскага ваяводства Юль-

наву "вялікі кайданы шлях", "гасударава дарога" і інш.

Хаця царскі ўказ аб яго будаўніцтве быў прыняты ў канцы 17 ст. (1689г.), але да яго рэалізацыі прыступілі праз 40 гадоў. Пракладака і ўладкаванне яго працягваліся да сярэдзіны 19 ст.. Па Сібірскім, або Маскоўскім, тракце праехалі з падарожнай дзясяткай тысяч дзяржавных мужоў, служыўлых людзей, купцу, падарожнікаў; прыйшлі ў Забайкалье пешатой, у кайданах тысячи ссыльных-катаржных. Пачынаўся Сібірскі тракт як гандлёвы і паштовы, а з другога паловы 18 ст. выкарстоўваўся і для перамышлення ссыльных. У 1817 г. на галоўных дарогах былі пабудаваны этапы для ссыльных, увесі шлях у Сібір быў разбіты на 61 этап. На тракце праз 25-40 вёрст былі ўсталяваны этапныя пабудовы - памяшканні для афіцэраў, салдат-канваіраў і ссыльных (этапныя турмы) і іншыя будынкі. (Іх выдатна апісаў Л. М. Талстой у рамане "Уваскрасенне").

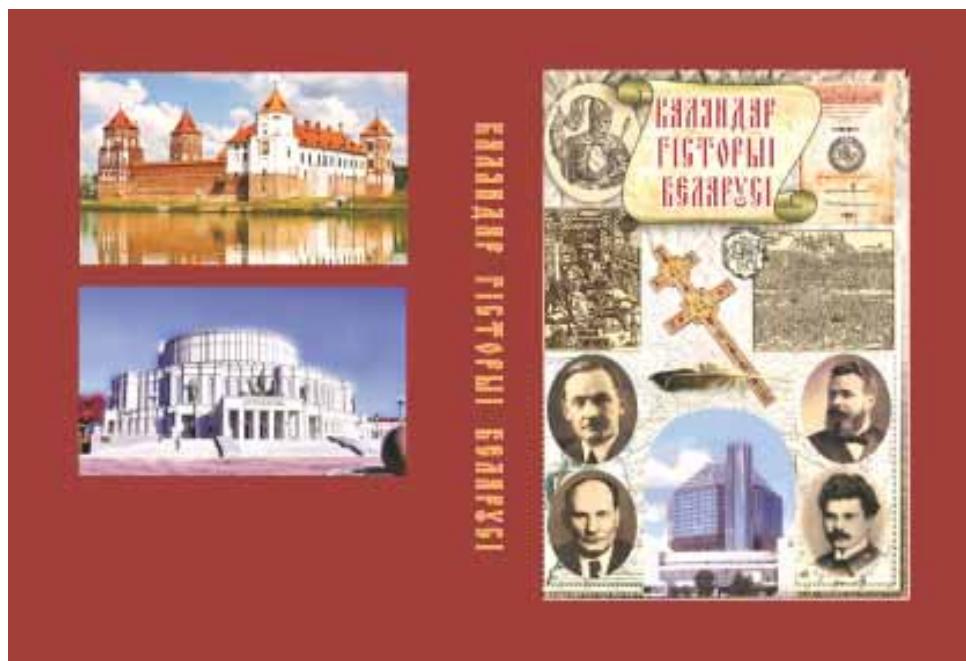
(Заканчэнне ў наступным нумары.)

*Стагодзю абвяшчэння незалежнасці
Беларускай Народнай Рэспублікі прысвячаеца*

Кароткая гісторыя Беларусі ў календары

**Барыс, С. В. Каляндар гісторыі Беларусі : даведнік / Сымон Барыс. -
Мінск. 2018. - 320 с. [16 л.] іл.**

Этая книга ўжо ўсе сабой кароткую гісторыю Беларусі, якая распісана па датах. Кніга падзелена на 12 частак па назве месяцаў. У кожным месяцы на кожны дзень даюцца даты народзінаў (а калі іх няма, дык дата смерці) вядомых асоб (дзяржаўных, ваеных і палітычных дзеячаў, мастакоў, пісьменнікаў, народных артыстаў, акадэмікаў і некаторых вучоных) і важнейшых падзеяў з гісторыі Беларусі. Яна была складзена па замове вядомага калекцыянара Анатоля Белага ў сакавіку 2009 г. Значная частка матэрыйялаў увайшла ў каляндар "Люстра дзён", які змешчаны на сайце Анатоля Белага Spadchyna.net у Internet.

Звычайна летапісы і хронікі пішуць дзень за днём, год за годам. Аднак ёсьць і своеасаблівы ўлік падзеяў, што адбыліся ў гэтую добу ў розныя гады. І ў гэтым ёсьць нешта маўгінае, якое магчыма ад нас не залежыць. Мы прывыклі адзначаць юбілеі гістарычных асоб і падзеяў, падводзіць вынікі значных з'яў у жыцці грамадства, заўважаць дашушчаныя памылкі. А каб скласці каляндар юбілейных дат наступны год, трба ўспомніць пра падзею, што адбылося ў мінулыя гады. І этака книга дапаможа такім складальнікам.

Вельмі цікава прасачыць, што здаралася ў беларускай гісторыі па днях, пастаўішы на другое месца храналогію гадоў. Такім чынам, мы нібы ўзялі каляндар з падзеямі кожнага года і згрупавалі іх па датах, не звяртаючы ўвагі на дні тыдня. У такім листры дзён падзеі вышытуюцца не лінейна і не паслядоўна, а канцэнтрычна па датах, а потым ужо па гадах.

На старонках гэтай кнігі аўтар імкнуўся паказаць жыццё выбітных асоб з гісторыі Беларусі і падзеі, якія варты

для сябе высновы і спрагнавалі будучыню, бо, на жаль, гісторыя развіваецца цыклічна.

Даты народзінаў або смерці вядомых асоб і важнейших падзеяў з гісторыі Беларусі даюцца пераважна па грыгарыянскім календары. Аднак прывесці ўсё даты паводле грыгарыянскага календара немагчыма ды і няма сэнсу. Насельніцтва старожытнай Русі (Полацкага і Тураўскага княстваў) і Вялікага Княства Літоўскага карысталася юліянскім календаром да 1 студзеня 1583 г., а жыхары Расіі - да 14 лютага 1918 г. На Беларусі з 1795 г. да 1918 г. дзяржаўныя органы ўлады і праваслаўная царква карысталіся юліянскім календаром. У гэтай кнізе захаваны даты некаторых падзеяў так, як яны запісаны ў хроніках, каб не ўносиць блытаць. Але там, дзе даты падзеяў падаюцца па старым стылі, аўтар кнігі ў дужках напісаў (па ст. ст.). Звычайна ў энцыклапедыях і ў даведачнай літаратуры даты нараджэння асоб да 1918 года даюцца па двух стылях: па юліянскім календары і ў дужках - па грыгарыянскім.

Што паслужыла асновай для напісання такога календара? За гады незалежнасці Беларусі па яе гісторыі надрукавана нямала кніг. Выдадзены розныя тэматычныя энцыклапедыі. Тому задача аўтара была ўтым, каб адлюстраваць усю гісторыю Беларусі на працягу аднаго года. Зразумела, у першую чаргу спартрэбіці Беларускую энцыклапедыю ў 18-ці татах, Энцыклапедыя гісторыі Беларусі ў 6-ці татах, энцыклапедычны даведнік "Беларусь" і іншыя кнігі па гісторыі нашай краіны. Задача складальніка кнігі была ўтым, каб адобраць самас істотнае, важнае і размясціць кароткія звесткі пра асобы і падзеі па датах у календары.

Nauč kar.

"Амерыканка" Вечарына сучаснага беларускага перакладу ў Магілёве

Напрыканцы мінулага года ў межах кампаніі "Будзьма беларусам!" у Магілёве адбылася прэзентацыя "Палёт над гняздом зязолі" Кена Кізі ў перакладзе на беларускую мову, а таксама перакладаў серыі "Паэты планеты" і "Прайдзі-Свет", якія можна было набыць.

У кастрычніку 2017 года была паспяхова завершана кампанія па зборы сродкаў на выданне кнігі серыі "Амерыканка" - рамана Кена Кізі "Палёт над гняздом зязолі", перастворанага па-беларуску Аляксеем Знаткевічам. Перакладчык сабралі на платформе uley.by амаль 6955 рублёў на друк і выплату аўтарскіх правоў. Самую вялікую суму перадалі мецнэт Ігар Жабароўскі, які зрабіўся галоўным спонсарам выдання.

"Палёт над гняздом зязолі" выйшаў у сярэдзіне лістапада ў выдавецтве "Янушкевіч". І цяпер адбываюцца прэзентацыі. Паводле задумы стваральнікаў, "Амерыканка" аўядноўвае кнігі культавых пісьменнікаў Паўночнай Амерыкі пра свабоду і чалавечую гонарсць. Апроч шэдэўра Кізі перакладзены на беларускую мову і чакаюць выдання яшчэ трох романы: "Байцоўскі клуб" Чака Паланюка, "Чытво" Чарлза Букоўскага, "Пенелапіяд" Магарэта Этвуд. Беларускія перакладчыкі дзякуюць усім чытачам, якія паверылі ў серыю і замовілі кнігу падчас кампаніі "Кізі: Блізкае нам вар'яцтва" і асабліва тым з іх, якія перавялі на раҳунак больш, чым каштавала кніга. Яны успрымаюць гэтыя грошы не як ахвяраванне, а як інвестыцыю, - казала кіраўніца краўдфандынг-кампаніі і рэдактарка серыі "Амерыканка" Марыя Мартысевіч. Прыйгатак, які яны атрымалі з продажу рамана "Палёт над гняздом зязолі", пойдзе на друк рамана "Байцоўскі клуб" Чака Паланюка. І гэта далей, па ланцужку.

Змест серыі "Амерыканка", як і многіх іншых ініцыятыв сучаснай Беларусі, вызначаюць самі перакладчыкі. Яны не ставяць перад сабой камерцыйных мэтагаў, таму выбіраюць тყя творы, якія, на іх думку, паспрыяюць развіццю беларускай культуры і грамадства. Каб беларуская мова і літаратура годна існавалі і функцыянувалі ў глабальным свеце, па-беларуску мусіць прагучыць самыя разнастайныя творы сусветнай літаратуры. Сучасная класіка ды культавыя аўтары Паўночнай Амерыкі асноўныя прыцэл серыі "Амерыканка".

Перакладчыкі прапанавалі нашай узвеце пяць доказаў цікавай "гіпотэзы", што ў 2017 годзе Скарына выдаваў бы Біблію праз краўдфандынг.

Паўтысячагоддзя таму ў Празе пабачыла свет першая

друкаваная кніга на беларускай мове - "Псалтыр", які б жніўні 1517 года выдаў Францішак Скарына. Гэта стала знакавай падзеяй не толькі для беларускага кнігадруку, але і для беларускага перакладу. Перакладыкі, якія два месяца зірвалі сродкі на выданне серыі перакладной літаратуры "Амерыканка" параўналі свой досвед з агульнавядомымі фактамі жыцця славутага палачаніна, і прыйшлі да (не) чаканай высновы. Калі б Скарына жыў у XXI стагоддзі, ён таксама быў змушаны збраць гроши на выдавецкія праекты праз інтэрнэт.

1. Выданне кніг у Беларусі - дарагая асалода. Што цяпер, што 500 гадоў таму. Адваяваюцца на такое хіба фанаты сваёй справы. Каб зменшыць выдаткі, сучасныя выдаўцы друкуюць кнігі ў суседніх краінах: Літве, Украіне і Расіі. Скарына першым прыйшоў да гэтай схемы, заставаўшы свой кніжкі стартап у чэшскай Празе. Уся актыўная друкарская дзейнасць заняла два гады: 22 кнігі з 1517 па 1519. Усяго Скарына іх надрукаваў 24. Апошняя - "Апостал" - выйшла ў Вільні ў 1525 годзе. Клі браць да ўвагі умовы існавання беларускай кнігі ў наш час, можна меркаваць, што рэвалюцыйныя для свайго часу выданні Скарыны так і не акупіліся. Вядома, што першадрукар спрабаваў завяўщаць новыя рынкі, дзеля чаго перехадзіў у Москву. Аднак перанесці туды бізнес не ўдалося: маскоўскія манахі-перапісчыкі вылічылі канкурэнта і вытурылі яго з Трэцяга Рыма, абвесьціўшы "лацінінам". Не знайшоўшы магчымасці развіцця, Скарына, відавочна, адчуў эмацыйнае выгаранне і, як сказаў бі цяпер, змяніў сферу, заняўшыся іншымі справамі.

2. Як і сучасныя беларускія перакладчыкі, якія не атрымліваюць дапамогі ад дзяржавы, Скарына не змог бы выдаць кнігі без патрыкі спонсараў. Яго мецанатамі былі віленчукі Якуб Бабіч і Багдан Анькаў, а таксама князь Канстанцін Астрожскі ды іншыя адукаваныя магнаты эпохі. Лічыцца, што Бабіч і Анькаў фінансавалі пераклад і выданне 22 кніг, якія Скарына друкаваў у Празе, і дзвою ў Вільні. Віленская друкарня Скарыны месцілася ў доме Бабіча.

3. На краўдфандынг звычайна выносяцца праекты, карысныя для культуры і грамадства. Скарына бачыў сваёй мэтай асвету суайчыннікаў. Менавіта таму ён не друкаваў Бібліі цалкам. Такое выданне было б вельмі дарагім і заняло бы шмат часу. Да і цікавае яно было б хіба адукаванай эліце Вялікага Княства Літоўскага цэнтрамі славянскага пісьменства? Цікавае пытанне, на якое магаць адказу.

Перакладчыкі серыі перакладной літаратуры "Амерыканка" вераць, што добрыя пераклады добрахі твораў рухаюць наперад мову, літаратуру і змяншыць грамадства да лепшага.

**Наталля Шамянякова,
г. Магілёў.**

скай мове, калі згадаць пра юдэйскіх мудрацоў. Скарына пераўкладаў на "рускую мову" сямі папулярныя раздзелы для шырокага чытача. Да Святога Пісма ён дадаваў разгорнутыя каментары і такім чынам выкарыстоўваў Біблію, каб пашыраць сярод "паспалітых людзей" свецкія веды. Напрыклад, друкаваў календары сонечных і месячных зацменняў.

4. Калі збіраеш гроши на культуру па схеме дабрачыннасці, іх хапае толькі на саме неабходнае. Скарына свядома выкарыстоўваў чорна-белы друк, каб зніць сабою кнігі. Толькі "падарункае" выданне "Песні песняў" мела яшчэ і чырвоную фарбу. Скарына зрабіў друкаваную кнігу пад'емнік для тагачаснага "сяроднягія класу" - купоў, медыкай, настаўнікаў. Прычым не толькі па грашах, але і літаральна: скрынёўская выданні ўпараўнанні з філіяламі таго часу выглядалі сапраўднымі покетбукамі. "Малую падарунную кніжку" ў 1/12 аркуша, выдадзеную ў Вільні ў 1522 годзе, дзе змяшчаліся сямі ўжытковыя рэлігійныя тэксты, можна было браць у вандроўку. Для тагачасных людзей гэта было супастаўна з вынаходніцтвам у XXI стагоддзі электроннай кнігі.

5. Важны складнік краўдфандынгу - падача, візуальны шэраг. Чым прывабнейшы праект, tym ахвотней яго падтрымлівае аўдыторыя. Скарына быў, апроч усяго, яшчэ і здольным дызайнераў. Ён не толькі ўласнаручна рабіў гравюры, каб прайлюстраваць свае кнігі, але і распрацаўваў пазнавальныя лагатып друкарскага прадпрыемства - Месяц і Сонца - які цяпер актыўна ўжываецца ў беларускай культуре. Адкінуўшы лішнюю сціпласць, друкаваў у выданнях Бібліі аўтапартрэт, зрабіўшы сябе тварам уласнага прадпрыемства. Па эсізах Скарыны нямецкія майстры вырабілі аўтарскі шырфт, абрывы якога сёняння асыциноўшы з гісторыяй беларускай кнігі.

Ці ўдалося б Францішку Скарыну сабраць неабходную на выданне яго кніжнай серыі суму праз краўдфандынг? Ці змог бы ён пераканаць суйчыннікаў у тым, што друкаванне кніг - перспектывная справа, якая ўсяго праз паўстгоддзя зменіць культурнае аблічча іх радзімы, зрабіўшы Вялікага Княства Літоўскага цэнтрамі славянскага пісьменства? Цікавае пытанне, на якое магаць адказу.

Перакладчыкі серыі перакладной літаратуры "Амерыканка" вераць, што добрыя пераклады добрахі твораў рухаюць наперад мову, літаратуру і змяншыць грамадства да лепшага.

Святочная вясна з беларускім артыстам

Вясновы жаночы дзень і білзакае святкаванне 100-годдзя БНР сталі нагодай для таго, каб лепшыя беларускія песні натхнілі грамаду веліччу ідэалаў і напоўнілі святы беларускім нацыянальным зместам.

7 сакавіка адбыўся паспеховы канцэрт Змітра Вайцюшкевіча ў Менскім Палацы культуры імя Шарко, а 10 сакавіка артыст выступіў у віцебскім арт-пабе "Torvald".

Апошні паўнаперфматычны вясновы канцэрт выкананы артыстом ў сакавіку 2011 года ў ДК МАЗ, таму аўтарыя эмакыйна і ўзрушана вітала спевака. За гэтыя гады артыст з моладзевага музычнага лідара ператварыўся ў сапраўднага музычнага мэтра.

У рамках грамадской кампаніі "Салідарнасць з Беларуссю" ён здзейсніў у 2012 годзе аўтапрабег Прага-Браціслава-Кракаў-Амстэрдам-Вена-Берлін, дзе яго прымалі ў мэрыях, студыях і кавярнях. У 2012 годзе артыст выступаў у Ізраілі і співаў для беларусаў Іркуцка. У 2015-17 гадах ма-штабныя канцэрты спевака адбываліся ў Вільні ў памяшканні гарадской ратушы і ў Польскім доме. У 2017 годзе артыст здзейсніў падарожжы па ЗША і Канадзе, дзе ён высока нёс беларускую песню.

А ў лістападзе 2017 Змітер Вайцюшкевіч і яго аркестр меў сапраўдны музычны рынг са знаным бардам Яраміром Нагавіцам у яго тэатры ў Астраве, на якім нашы музыкі прайвілі сябе на сусветным уроўні.

Сёлета на новым вясновым канцэрце спявак, падзяліўся радкамі высокай пазі і нагадаў пра тое на які высокі пъедастал Арыстакраткі кахрання, Гаспадыні Зорнага Палаца узноў жанчыну народны паэт Беларусі Рыгор Іванавіч Барадулін.

У 20-ці песнях спявак выявіў розныя жаночы вобразы ў розных іпастасях. Закаханыя дзяўчыны, матулі, шляхет-

ныя пані, якім шлюць прывітанне лісоўчыкі - усе варты замілавання і любавання.

Хай будуць

кветкамі расышты

*Суkenki вашы белая
Яйны, Вольгі і Алеся,
Галіны, Зіначкі,
Людмілы, Ксені,
Кацярыны, Ніначкі.*

Самая галоўная тэмам пранізываючы творчасць Змітра

насць ёй. У 2014 годзе Зміцер Вайцюшкевіч презентаваў кліп на песню "Мама". Аўтарам тексту з'яўляецца Генадзь Мікалаевіч Бураўкін.

- Гэта песня - споведзь перад мамай, і пажаданне доўгага жыцця для ўсіх матуль, - кажа спявак. - Па-беларуску шырокавядомай песні пра матулю няма, таму для мяне было важна гэта зрабіць.

*"Калі ішчасце атуліць,
ці аціхну ў журбе
Я заўсёды, матуля,
успамінаю цябе.
"Ты мне родная самая,
на души, на крыве,
Ты жыві мая мама,
доўга-доўга жыві".*

З новага альбома, запісанага з польскімі скрыпачамі, які выйдзе ў траўні 2018 года, прагучалі на вечарыне песні "Малада ўдава", "Рабыня". Былі выкананы некалькі новых выразных песен на словаў Алеся Ліпая. Звяртаючыся да публікі, артыст разважаў не толькі пра прыгожую палову чалавечтва, але і пра беларускіх мужыкін. Заўважаючы іх апяту і страту цікаўніці да жыцця, артыст рапіць іх спадарожнікам дацэнтаваць іх і казаць

стра. Паколькі мы прайшлі з ім палову жыцця, то я адчуваў, якая моцная ў яго харызма. Мне было вельмі прыемна ба-чыць, што твой найбліжэйшы сябар такога ўзроўню! У Змітра ёсьць вельмі адданыя слухачы, якімі толькі можна гана-рыцца.

Ягоная музыка - для людзей сталых і дарослых, (не такая ўжо моладзевая, як музыка Acute, Паліны Рэспублікі, ці гурта "Mikita"). Ён прапануе рознабаковыя падыходы да каштоўнасцей мінулага, і гэта заўсёды цікава!

У мастацтва Змітра прыйшла мудрасць. Калі ён выпускае новыя і новыя альбомы, то яму ёсьць што сказаць слухачу. Чалавек піша шмат гадоў, і яго песні становяцца

Вайцюшкевіча, любоў да Радзімы, вернасць нацыянальным сімвалам. Важнейшая з тэм - тэма кахрання."Кожны чалавек хоча каҳаць і быць каҳаным, народжаны для кахрання, шукае яго ўсё жыццё, моліца яму і памірае з успамінам аб ім", - пісаў Уладзімір Карагаевіч у апавяданні "Барвяны щыт". Беларускі артыст апіявае святое і ўзвышанае кахранне.

Для дзяўчат, жанчын, якія могуць у сённяшнім зманлівым свеце расчараўваци, згубіць веру ў існаванне сапраўднага кахрання, важны прыклад дзеяча культуры, які насе праз усю творчасць ідэал любові, захоўвае і берагае яго, і слухы юму ў сваім асабістым жыцці.

*"Ты - як пасланніца
светлага дня,
Поўная замілавання,
Ты недасяжная, як вышыня,
Арыстакратка кахрання".*

Светлья, непадробныя перажыванні пераконаюць сваёй шчырасцю. Тому песні на словаў Рыгора Барадуліна, Адама Русака, Уладзіміра Някляева "Зоркі нашыя", "Толькі з табою", "Прыдзі, мой каҳаны", "Пад ранне" становіцца сучаснай класікай. Пачуці апісяваючы такія словаў як "мілаваць", "галубіць", "люльяць" і "кальхаць".

*"Я цябе закалышу,
як калыша Бог душу,
Залюлю, залюлю,
як каҳаю, як каҳаю".*

Яшчэ адна з вечных тэм - пяшчота да матулі і ўдзяч-

ім больш пазітыўных словаў. З такім намерам ён выканану песьню "Ты - залаты".

- У лістападзе я з задавальненнем удзельнічаў у спрэваздачным канцэрце "25 гадоў на сцене" Змітра Вайцюшкевіча, - узгадвае Алег Хаменка.

-Пасля гадоў перапынку гэта была, безумоўна, вялікая культурная падзея. Я адчуў атмасферу людзей, якія прыйшли,

было ўсведамленне того, што ў зале прысутнічае элітная грамадзянская супольнасць людзей, якіх аб'яднала творчасць

Змітра. І гэта варта вялікай хвалі! Програма была вельмі моцная. Зміцер выглядаў на сцене як мэтр, правадыр, май-

народнымі па-сутнасці. Яго песні застануцца з народам і праз 50, і праз 100 гадоў! Калі трэба будзе ўзгадаць лепшыя, то ўзгадаючы яго песні. Гэта ўйдзе ў музычны летапіс сучасніці!"

На завяршэнні канцэрту прагучала песня "Красуня-вясна", артыст прывітаў грамаду з надыходзячым 100-годдзем БНР.

Э. Дзвінская,
фота аўтара.

1. Арыст на веснавым канцэрце;

2. Спявак з Ярамірам Нагавіцам;

3. Іосіфам Навумчыкам у арт-пабе "Torvald".

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

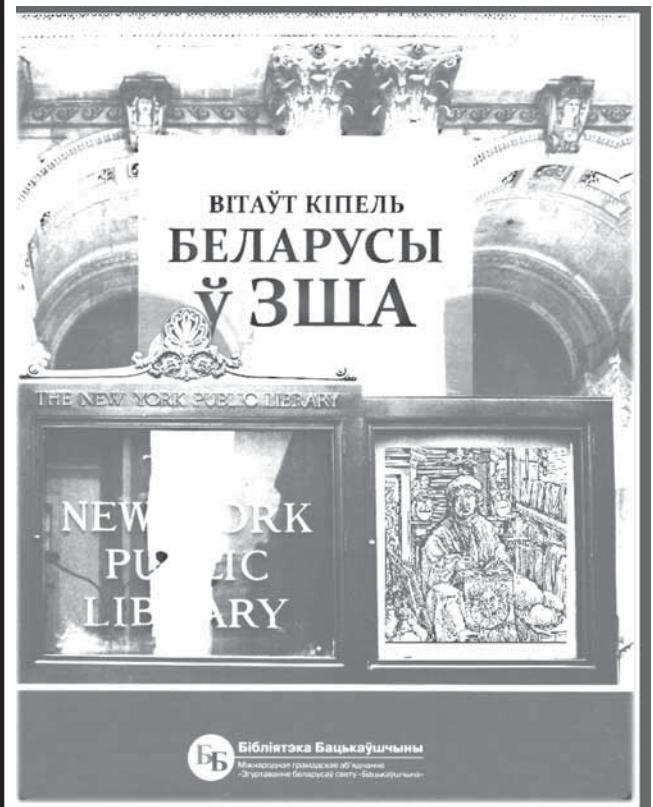
Рэдакцыйная калегія:

Алена Анісім, Юрасія Бабіч, Юлія Бажок, Марыя Баравік, Аляксей Карпенка, Эла Оліна, Ігар Пракаповіч, Аляксей Пяткевіч, Станіслаў Суднік, Павел Сціцко, Людвіка Таўгень, Алег Трусаў, Дзяніс Тушынскі, Аляксей Шалахоўскі.

<http://naszaslowa.by/> <http://pawet.net/>
<http://kamunikat.org/> <http://tbt-mova.by/>
<http://nashaslova.mns.by/>

"Беларусы ў ЗША"

Такую назуву мае кніга Вітаўта Кіпеля, якая з'вілася ў 2017 годзе ў выдавецтве "Кнігазбор". Гэта выданне другое дапоўнене і дапрацаванае. Навуковымі рэдактарамі з'яўляецца Наталля Гардзіенка.

Аўтарам гэтай піянерскай (у амерыканскіх традыцыях) кнігі з'яўляецца дырэктар мала каму вядомай раней на Бацькаўшчыне ўстановы "Беларускі інстытут навукі і мастацтва" (БІНІМ) у Нью-Ёрку доктар Вітаўт Кіпель. Гэта ў наступныя дзесяцігоддзі паспалітыя чытач будзе пазнаўваць спадара Вітаўта ў яго шматлікіх разнастайных інастасіях: даследчыка, навукоўца, палітычнага і грамадскага дзеяча, бібліографа, апантанага кніжніка, захавальніка гістарычнай памяці не толькі паваенай беларускай Амерыкі, але і да-ваенага Менска...

Пасля дэбюту на Бацькаўшчыне кніга "Беларусы ў ЗША" была выдадзена ў 1999 годзе на англійскай мове ў акадэмічным выдавецтве "University Press of America". Для гэтага перавыдання за аснову ўзяты пераклад Сяргея Шупы...

Трэба адзначыць, што Вітаўт Кіпель (нар. 30 траўня 1927, Менск) у 1945-1948 гг. у Беларускай гімназіі імя Янкі Купалы ў Заходній Нямеччыне, займаўся скайтынгам. Паступіў на медыцынскі факультэт Цюбінгенскага ўніверсітэта, а ў 1953 г. закончыў Любянскі ўніверсітэт (Бельгія) з дыпломам геолага, а ў 1955 г. атрымаў ступень доктара мінералогіі.

Быў заступнікам старшыні саюза беларусаў Бельгіі.

**Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інформацыі.
Рэдакцыя рукапісы не вяртае.**

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.

231300, г. Ліда, вул. Ленінскую, 23.

Выдавец: Установа інформацыі "Выдавецкі дом ТБМ".

Газета падпісана да друку 12.03.2018 г. у 17.00. Замова № 901.

Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 1500 асобнікаў.

Падпісны індэкс: 63865.

Кошт падпіскі: 1 мес.- 1,62 руб., 3 мес.- 4,86 руб.

Кошт у розницу: па дамоўленасці.

Аляксей Шалахоўскі,

гісторык культуры,

журналіст-фрылансер.